

Kant: Pa ne samo za dušno zdravje je treba brzdati naravo, ampak tudi za telesno zdravje. Kdor ima oblast nad seboj, ima imeniten pomoček za zdravje ali za ozdravljenje bolehnega telesa.

Hufeland: Po mojih zdravniških izkušnjah je v resnici oblast nad seboj, seosebno pa skrb

za mero in red v življenju, tista zmagovita dušna moč, katera človeka obvaruje marsikatero boleznijo. Ta oblast nad seboj mu okrepčava duha in telo, da laglje prenaša boleti in da si zopet pomaga na noge.

(Dalje.)

Naš program.

(Spisal dr. Fr. L.)

Vendar jedenkrat! Tako zakliče marsikateri naročnik, zagledavši ta naslov. Vemo namreč, da so mnogi želeli, naj celotno razložimo svoj slovstveni program, ker nekaterih stvari v listu niso prav mogli umeti. Lani smo bili celó javno pozvani, naj povemo svoja leposlovna načela. Četudi smo o svojih načelih in nazorih pisali že marsikdaj in marsikje, pisati hočemo tu zopet in povedati odkrito svoje misli.

Vzrok je zlasti ta: Urednik je odgovoren za list. Občinstvo se ozira najprej vanj, kadar ni s čim zadovoljno. Malokdo pa pomisli, da ni vsak spis v listu povzet iz nazorov urednikovih in da se ne vjema vsak ž njegovim mišljenjem in teženjem. Koliko dobrih stvari je lahko v listu, ne da bi bile v zaslugi uredniku! Pa tudi manj dobre so v njem, a urednik jih ni zakrivil. Urednik ima dolžnost, da spravi razne spise v red, ne sme pa (ali vsaj ne smel bi) sestavkov toliko preminjati, da ni spis več spis pisateljev. V tem se razločuje časopis od knjige. Zaradi tega ni pravično iz spisov, ki so v listu, povzemati, kakšnega mišljenja ali značaja je urednik sam. Res, on lahko spis zavrne, ako mu ni všeč. Toda mnogokrat mu je deloma všeč, deloma ni všeč; v jednom oziru je dober, v drugem je morda nedostaten. Kaj naj stori ž njim? Urednik, ki bi hotel zavreči vse, kar mu ni do cela všeč ali ima kak nedostatek, ne bi izdajal nobenega lista.

Pisatelji, ki pišejo za list, niso urednikovi hlapci, ampak njemu jednaki sotrudniki, katere mora ceniti, katerih misli in nazore mora tehtati in spoštovati. Tudi umni naročniki pričakujejo, da dobodo blaga iz raznih virov, zbranega v mično celoto, ne pa samo jednega pisatelja (urednika) proizvode.

Ker torej listova vsebina ni urednikova last, mora on po svoje — kakor drugi pisatelji — razkladati in dokazovati svoje nazore, ako hoče koga zanje pridobiti. Pa tudi zavarovati se mora, da ga ne zgrabi vsakdo zaradi vsakatero malenkosti, ki je v listu. Tako lahko reče: To je moje, to primite; ono ni moje, torej mi tistega ne očitajte!

Kako bi torej ne bilo prav, jedenkrat prav določno pokazati svoj slovstveni program in načela pri urejanju lista?

Prva točka v tem programu, v programu slovenskega urednika in lastnika leposlovnega lista, je ta: Trpi!

Koliko je urednik tega lista pretrpel za svojo stvar, koliko muk mu je naložilo delo, katerega se je lotil z mladeniškim navdušenjem pred osmimi leti, tega ne more nihče premeriti. Koliko očitania, koliko podtikanja, koliko smenjenja! Majhno je bilo število onih, ki so spoznali njegov namen: Družiti moči za slovstveno delovanje na pravi krščanski podlagi. A bilo je to število zadostno, da je list obstal. In odtlej do danes je leto za letom prišlo novo trpljenje. Tu so nam begali naročnike, tam sotrudnike, drugodi list ovajali, zopet drugodi so nam omahovali prijatelji. In kaj smo storili? Vest nam je priča, da smo se vsakega dela lotili z dobrim namenom in z željo, da bi Slovincem koristili.

Četudi se nam v bodočnosti ne obeta nič boljšega, ne strašimo se truda in ne izgublamo poguma. Plačila ne iščemo, priznanje nam ne koristi nič, izgubiti pa tudi nimamo ničesar.

A zakaj neki hočemo vstrajati v delu, zakaj ne zateremo rajši lista, da bi vsaj na tem polju imeli jedno samo glasilo? Zato, ker je naše glasilo potrebno, potrebno glasilo, ki poudarja tudi versko stališče in s tega stališča presoja slovstvo. Dokler ne ustanové drugi boljšega lista, potreben je naš. Nam ni za ime, ampak za stvar. Ako si upa kdo bolje urejati naš list, ako si upa doseči ž njim več uspeha, radi ga mu tudi pustimo, brez plačila, in mu še damo kaj na vrh, če bomo imeli.

Ni bil nobenega omikanega naroda doslej, ki bi ne bil obdeloval tudi lepega slovstva; narod slovenski ne more biti izjema.

A stati mora na pravi podlagi. Leposlovje ni samemu sebi namen, ampak je del narodovega življenja in delovanja. Kakor ima narod sam vzvišene namene, tako jih ima tudi slovstvo.

A sedaj načelo, katero imamo pred očmi pri urejanju svojega leposlovnega lista? To načelo je: Resnica in nравnost v lepi obliki. To je druga točka našega programa.

Resnica je postala mnogim nadležna. Oni poznajo samo svoje potrebe in zabave: čemu bi bilo še kaj drugega? Tudi naš narod leze v to nemarnost gledé na resnico. Tu je treba močno zaklicati: Resnica naprej! Sedaj ni časa za gole izmišljotine; ne pitajmo naroda s slovstvom o deveti deželi, ampak s slovstvom resničnim in temeljitim! S slovstvom vzgajajmo resnicoljube, sovražnike lažij, pa tudi sovražnike nравne slabosti.

Jedne vrste resnica nam je pred vsem na srcu. Ta je verska resnica. Najvišje resnice našega uma ne segajo tako daleč kakor verske resnice. Te povzdigujejo človeka neizrekljivo visoko. Bog sam je razkril svoje bistvo in veličastvo, njegov žarek je šinil na zemljo, pa jo razsvetlil bolj kakor svetlo poldansko solnce. Da, najvišje resnice je Bog razodel človeškemu rodu ter mu jih tudi izročil, naj jih hrani in goji. Te so verske resnice, kakor jih brez zmote varuje katoliška cerkev. Zakaj so nam te resnice toliko drage? Zato, ker so najvišje, najvažnejše, ker človeku dadó vse, ako se jih oklene.

Ne bi bil narodnjak, ampak izrodek, ne bi bil pisalec, ampak varalec, ako ne bi narodu svojemu pred vsem želel tega, kar je največ vredno: čiste verske resnice.

Ni samo beseda, ampak prava istina, da pojem v našem narodu živa luč verskega spoznanja. Naša dóba hodi po poti brezverstva, naša dóba zatira versko mišljenje, in Slovenci cepajo sami ob sebi v ta močni tok.

In vendar je katoliška vera resnična, naj ji nasprotuje legija učenjakov ali govornikov in naj jo prezira najmočnejša svetna vlada. Ta resnica trpi, a ob enem zmaguje in bo zmagovala.

Velik del našega naroda je sicer še otroško udan svoji veri, katere se je naučil od svoje matere: a kaj, ko je v tem oziru tudi ta semtertje hladen, mrzel in brezbrizen!

Kako mnogi ne vedó, kaj je prav za prav vera! Imajo jo kot nadležno móro, ki tlači s črnimi krili duha in telo, ne vedó pa, da je vera božja moč, neizrekljiva sreča, neizcrpno veselje. Ne vedó, da bistvo vere ni v zunanji pobožnosti in v raznih opravilih (četudi so potrebna in hvalevredna), ampak je nebeška luč, prižgana od Boga samega v onih srcih, ki ljubijo resnico in so pokorna Bogu.

Resnica pa, katera koli si bodi, ni sama na sebi moč; njena moč in svetloba se kaže v življenju. Življenje človeštva je neizmeren tok,

ki se vali naprej in naprej. To je odprta knjiga, iz katere se najbolj učimo resnice; tukaj se pojasnjuje vse, kar je pravo ali napačno. dokazuje, kar je resnično, in zavrača, kar je lažno.

In prav življenje, to čudovito gibanje človeškega rodú po vseh raznovrstnih potih, ovinkih, prepadih —, življenje kot zrcalo resnice, naj bi kazal naš list istinito in umevno in lepo, to je bila vedno želja našega uredništva. Lepo, čisto zrcalo življenja bodi lepo slovstvo, to načelo nas je vedno vodilo. Lepo slovstvo je od Stvarnika samega. Od njega, ki je ustvaril človeštvo in življenje, izvira slovstvo, od njega ima svoje pravice in postave.

Čemu bi se vendar bali resnice, katero nam kaže življenje? Resnica nas ne more varati, resnica, sama, čista, nam ne more škoditi, ako imamo le duha in srce zanjo. Seveda, če je duh okužen in srce izprieno, pokazita se v njem resnica in lepota.

Kako veličastne, naravi primerne, preproste se kažejo gledé na naše življenje verske resnice! Nauk o učlovečenju druge božje osebe obsega vso filozofijo in zgodovino človeško, pa je bogat zaklad, iz katerega zajema naše srce hrane za najlepšo ljubezen, ljubezen božjo.

Tako umevamo načelo resnice, tako želimo, da bi narodu v istinitih povestih in drugih pesniških proizvodih pokazali, kaj je resnica, kaj je vera, kaj je lepota: vse to v najboljši obliki. Da bi le mogli tako ravnati! Da bi nas le umevali!

Iz življenja, iz izkušnje poznamo nesrečo, praznoto, nevarnost, ki je v neveri. Iz življenja, iz izkušnje poznamo srečo, nezmagljivo moč in trdnost, ki je v veri. In prav zato bi rojakom svojim radi pomogli do tiste zadovoljnosti, do tistega mirú, do tiste duševne moči, ki je sad trdne vere, sad resničnega spoznanja.

Tudi nравnost nam mora biti trdno načelo v lepem slovstvu. Kar ni nравno, ni lepo. In kaj je nравno? Kar se ravna po vesti, kar se godi po božji postavi, zapisani v naših srcih. Tudi leposlovni list mora gojiti nравnost in odbijati nenравnost. Učí — četudi ne pové tega — kaj je dobro, kaj je slabo. Dobro opisuje takó, da se prikupi in omili, a slabo takó, da se pristudi. Prav s tem, da opisuje življenje resnično, kaže tudi resnično in krepko, kaj je nравno dobro, kaj je pa slabo.

Vedno smo poudarjali ta nauk in se s treznim premišljevanjem dosledno po njem ravnali. Oho! — ne vselej, poreče nam morda kdo.

Mnogo bridke graje je namreč naš urednik že slišal zaradi spisov, v katerih je več ali manj predmet predzakonska ljubezen. Nikakor ni bila ta graja zlobna, vendar je urednika bolela. S pisatelji vred se je na jedni strani vestno trudil,

da je podajal čitateljem dostojne stvari, a na drugi strani je izprevidel, da življenja v tem oziru ne more premeniti, pa tudi ne opisovati drugačnega, kakor je. Dobro čutimo težavo, da se objavljajo take povesti v listu izdajatelja-duhovnika. Ljudje so sila preprosti; takoj mislijo, da duhovnik priporoča vse, kar stoji zapisanega na stranéh njegovega lista. Radi pripoznavamo, da jedina ta stvar bi nas utegnila kdaj nagniti, da denemo list iz rok. Zakaj pohujšljivec urednik ne samo neče biti, tudi ime mu zveni po ušesih ali se mu vidi na papirju kakor smrtna kosa. Seveda v resnici je stvar vsa drugačna, kakor jo nekateri umevajo. Duhovnik pozna življenje globlje in resničneje kakor marsikdo. Prav zato, ker je njegov poklic tak, da mirno, objektivno, nesebično opazuje ljudi, ter ob tem skrbi za duše, spoznava pač ljudi čisteje kakor vsak drug opazovalec. Da, duhovnik zna pisati in more pisati po resnici. Toda mi Slovenci smo v mnogih ozirih skoro otroški, tako tudi v tem. V drugih narodih so mnogi duhovniki izvrstni umetniki, pesniki, romanopisci, in katoliška inteligencija jim je hvaležna. Tako pa ni pri Slovencih. No, to zavest imamo: Reci kdo, kar hoče o naših spisih, v istini niso mogli biti nobeni nedolžni duši v spotiko: krepost hvalimo, greh grajamo, a s sveta ga spraviti ne moremo, torej tudi ne prezirati v spisih.

Saj vedó razsodni čitatelji, da ne zaničujemo devištva, ako hvalimo zakonski stan; ne zaničujemo drugih stanov, ako semtertje poslavimo duhovski poklic. Urednik ljubi vse jednako, ker jih je Bog ustvaril in so vsi potrebni za tukajšnje življenje. Človek, ki je s svojim stanom zadovoljen, privošči srečo vsakemu človeku in vsakega ljubi, zato tudi vsakemu priznava, kar zahteva pravica. — Dovolj o nramnosti!

A kaj v narodnem oziru? Ali smo brezbrizni? Da bi pač vedeli rojaki, kako nam je na srcu prava sreča, neprestani napredek vsega Slovenstva! Drugačnega rodoljubja pa ne moremo izkazovati, kakor z delovanjem.

Trdno upanje nam živi v srcu, da pride našemu narodu še lepa in slavna bodočnost. Četudi je majhen, pa ima duha! In v majhnem telesu biva mnogokrat — kakor pravimo — velika duša.

Toda to bodočnost si moramo šele priboriti. Vladar narodov je ne bo metal za nami. Narod mora doseči bodočnost s svojimi močmi, priboriti si jo mora sam iz sebe. Ne moremo in nečemo se povečevati s tem, da bi tlačili druge

narodnosti ali da bi drugim jemali ljudi in tako množili sebe: rasti moramo sami duševno in telesno. Zlasti duševno polje je kakor velika dežela, katero si lahko pridobimo s pridnostjo in vstrajnostjo. In duševna velikost, — ta je prava velikost.

Naš list poudarja to stran neprestano; kliče in kliče Slovence na delo in jim hoče netiti navdušenost za duševni napredek. Ne tavamo v temi, torej ne vodimo kot slepci. Pa tudi vsakdo nas lahko umeva, ako le hoče. Prav letos bomo pisali o tem še marsikaj. Kdo more reči, da ne umevamo domoljubja, ali da ne delujemo za narod? — Tretja točka.

Ali nam sme kdo zameriti tudi zaradi širšega — tako imenovanega — patriotizma do skupne naše Avstrije? Dajte cesarju, kar je cesarjevega: to mora biti vodilo tudi našemu listu, ako hoče po načelih pravice in resnice vzgajati narod za boljšo bodočnost.

Posebno nam je na srcu, da bi se naša mladina oprijela raznih v e d. Ne samo, da se ne bojimo vede, ampak tudi ljubimo jo kot največji zaklad človeškega duha. Prostodušno ji gledamo v obraz, veselimo se vsakega napredka na njenem polju in pozdravljamo vsak korak Slovencev v vednostnem prizadevanju.

Umetnost je bistven del narodovega duševnega življenja in napredovanja. Umetnost nam kaže idejo lepote prav tako, kakor veda idejo resnice. Naš narod ima veliko umetniško nadarjenost. Treba je prirodne darove samo gojiti in jih pospeševati, da si tudi v tem delu pridobimo slave. — Četrta točka.

Na jedno stran smo res nekako ozirljivi, previdni, bolj mehki in mili: to je v osebnih stvaréh. Oseba prijateljeva in neprijateljeva — vsaka nam naklada dolžnost, z vsako treba ravnati modro. Prav zato, ker smo v osebnih stvaréh mili in previdni, očitali so nam nekateri neodločnost in mlačnost. Toda drugače ne moremo ravnati ne po svojem značaju, ne po svojih nazorih. — Naša peta točka.

Ta je naš program, načrtan kratko v glavnih potezah. Tako želimo list izdajati. Dragi naročniki naj pomislijo, da niti največji možje ne morejo dosežati vseh svojih namer, niti najmogočnejši vsem usiliti svoje volje. Ljudje smo slobodni, pa tudi slabi. Zato se pa radi ravnamo po vodilu sv. Avgušlina: In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas. V potrebnih stvaréh bodimo jedini, v dvomnih prosti, v vseh pa naj nas vodi ljubezen!